

Advies Archeologische Monumentenzorg 2015-nr. 126

Selectiebesluit archeologie

Bevoegd gezag: Gemeente Best
Mevr. W. Brouwers
Postbus 50
5680 AB Best

Datum: 30-11-2015

Locatie: Plangebied Best Zessprong, gemeente Best

Project:

- Definitief archeologisch onderzoek in plangebied 'de Zessprong' te Best (deellocatie 1), gemeente Best, auteurs S. Weiß-König & A.F. Loonen (Becker & Van de Graaf), maart 2011.
- Inventariserend veldonderzoek in plangebied 'Zessprong' te Best, gemeente Best, auteurs W.S. van de Graaf & A.F. Loonen (Becker & Van de Graaf), december 2009.
- Inventariserend veldonderzoek, verkennende fase, Zessprong, Best, Gemeente Best, auteur A. Wilbers (Becker & Van de Graaf-rapport 20889), Katwijk 2007.

Van: Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant
Mevr. drs. R. Berkvens
Keizer Karel V Singel 8 / 5615 PE Eindhoven
Postbus 8035 / 5601 KA Eindhoven
T: 088-3690638 / 06-15829049
E: R.Berkvens@odzob.nl

Inleiding

In 2007 en 2008 zijn binnen plangebied Zessprong achtereenvolgens een bureau- en booronderzoek, een proefsleuvenonderzoek en een beperkte opgraving uitgevoerd door Becker & Van de Graaf in opdracht van de gemeente Best ivm een nieuw op te stellen bestemmingsplan en geplande nieuwbouwontwikkelingen. Het bureau- en booronderzoek hadden tot doel om een gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied te krijgen. Het proefsleuvenonderzoek had tot doel vast te stellen of in het plangebied een archeologische vindplaats aanwezig is en zo ja, om hier de kwaliteit (gaafheid en conservering), omvang, diepteligging, aard en datering van te bepalen. Doel van de opgraving was het documenteren van de archeologische waarden op deze locatie (behoud ex situ) teneinde een bijdrage te leveren aan de kennis omtrent bewoning en landgebruik van de locatie en de regio in het verleden.

Op 19 december 2012 heeft de gemeente Best per mail opdracht gevraagd om de archeologische onderzoeken die binnen het plangebied Zessprong zijn uitgevoerd te beoordelen en te bekijken wat hier nog voor verdere maatregelen ten aanzien van archeologie noodzakelijk zijn ivm toekomstige ontwikkelingen.

Resultaat bureau- en booronderzoek

In 2007 is door Becker & Van de Graaf een bureau- en booronderzoek uitgevoerd in plangebied Zessprong. De aanleiding voor dit onderzoek is een aanpassing van het bestemmingsplan voor de percelen binnen het plangebied. Bij een aantal percelen zou enkel opnieuw de bestemming worden vastgelegd en zouden geen grondverstorende werkzaamheden plaatsvinden. Bij andere percelen zouden mogelijkheden worden gecreëerd voor eventuele nieuwbouw van huizen en bedrijven. In het

kader van deze bestemmingsplanwijziging werd door de provincie een archeologisch onderzoek geëist. Tijdens het veldonderzoek is geconstateerd dat het plangebied op de noordflank van een dekzandrug ligt met in de ondiepe ondergrond een leempakket en aan de oppervlakte vrijwel overal een esdek. Op basis van de resultaten van het Inventariserend Veldonderzoek is toen geadviseerd om vervolgonderzoek uit te laten voeren op die terreinen die niet verstoord zijn en waar in de toekomst nieuwbouw zal plaatsvinden (hieronder op de kaart in groen aangegeven).

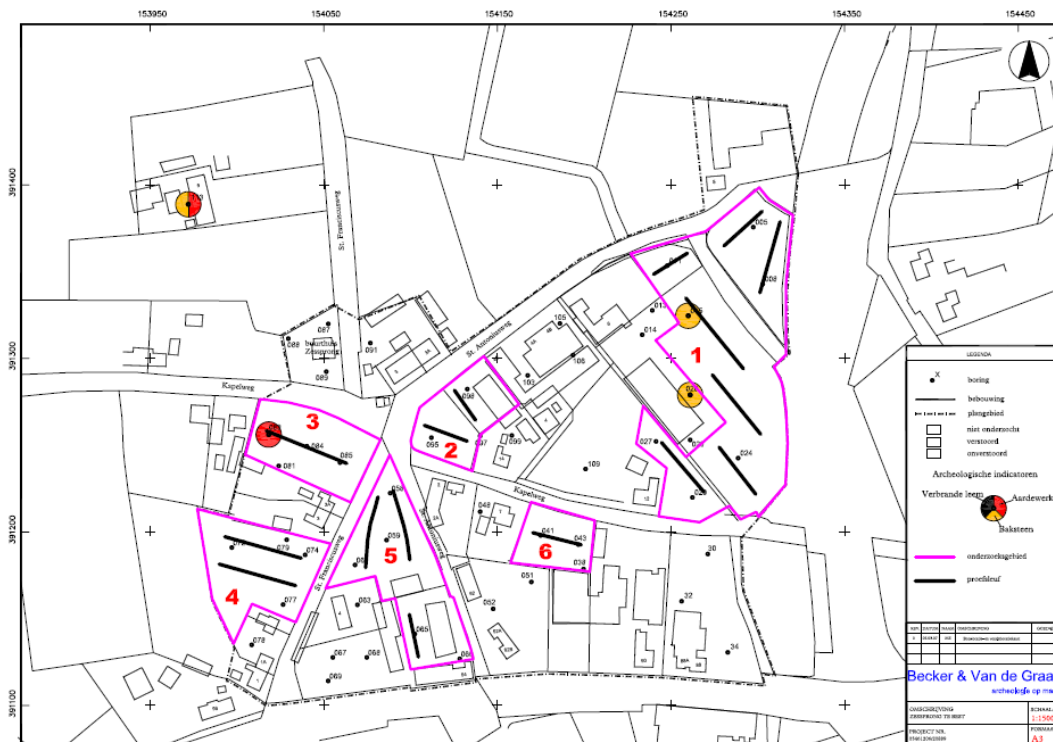


Overzicht van het resultaat van het bureau- en booronderzoek; in rood de vrijgegeven terreinen.

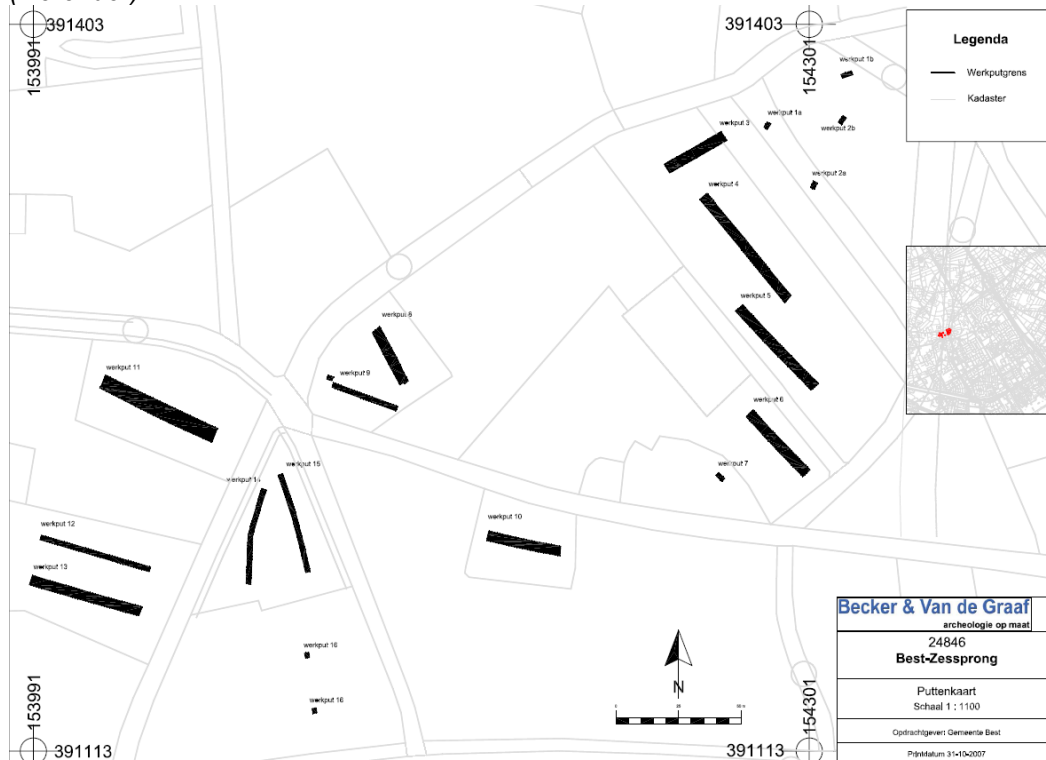
Resultaat proefsleuvenonderzoek (IVO-P)

Het onderzoeksterrein bestond uit zes deellocaties (zie figuur hieronder) binnen het totale plangebied Zessprong, die als niet verstoord uit het eerder uitgevoerde bureau- en booronderzoek waren gekomen. De oppervlakte van het onderzoeksgebied bedroeg ca. 25.250 m², waarvan conform het Programma van Eisen¹ ca. 2.400 m² middels proefsleuven diende te worden onderzocht. Hiervoor was de aanleg van 15 proefsleuven van 4 m breedte en één proefsleuf van 6 m breedte gepland. Omdat in een deel van het gebied sprake was van een verstoorde bovengrond, is in tegenstelling tot wat in het PvE stond vermeld zonder overleg besloten om 2 m brede sleuven aan te leggen en deze naar 4 of 6 m te verbreden als er sporen aanwezig waren. Uiteindelijk zijn acht sleuven verbreed en vier niet. Werkputten 14 en 15 (locatie 5) en 12 (locatie 4) zijn door verschillende redenen (bijv. ontbreken voldoende sporen) daarom niet verbreed. Vier sleuven zijn niet aangelegd, omdat dit door de aanwezigheid van bebossing of bestrating technisch onmogelijk of zeer moeilijk was. In de werkputten 1, 2 (locatie 1), werkput 16 (locatie 5) en 7 (locatie 1) is geen vlak aangelegd, maar zijn alleen aan de beide uiteinden van de geplande sleuven kijkgaten gegraven. In totaal zijn 26 kijkgaten aangelegd en 12 sleuven met een totale omvang van 1635 m².

¹ *Programma van Eisen proefsleuvenonderzoek Best - Zessprong, versie 1.1*, d.d. 19 juni 2007, auteur S. Moerman en W.S. van de Graaf.



Overzicht van het oorspronkelijke puttenplan (hierboven) en datgene wat uiteindelijk is aangelegd (hieronder).



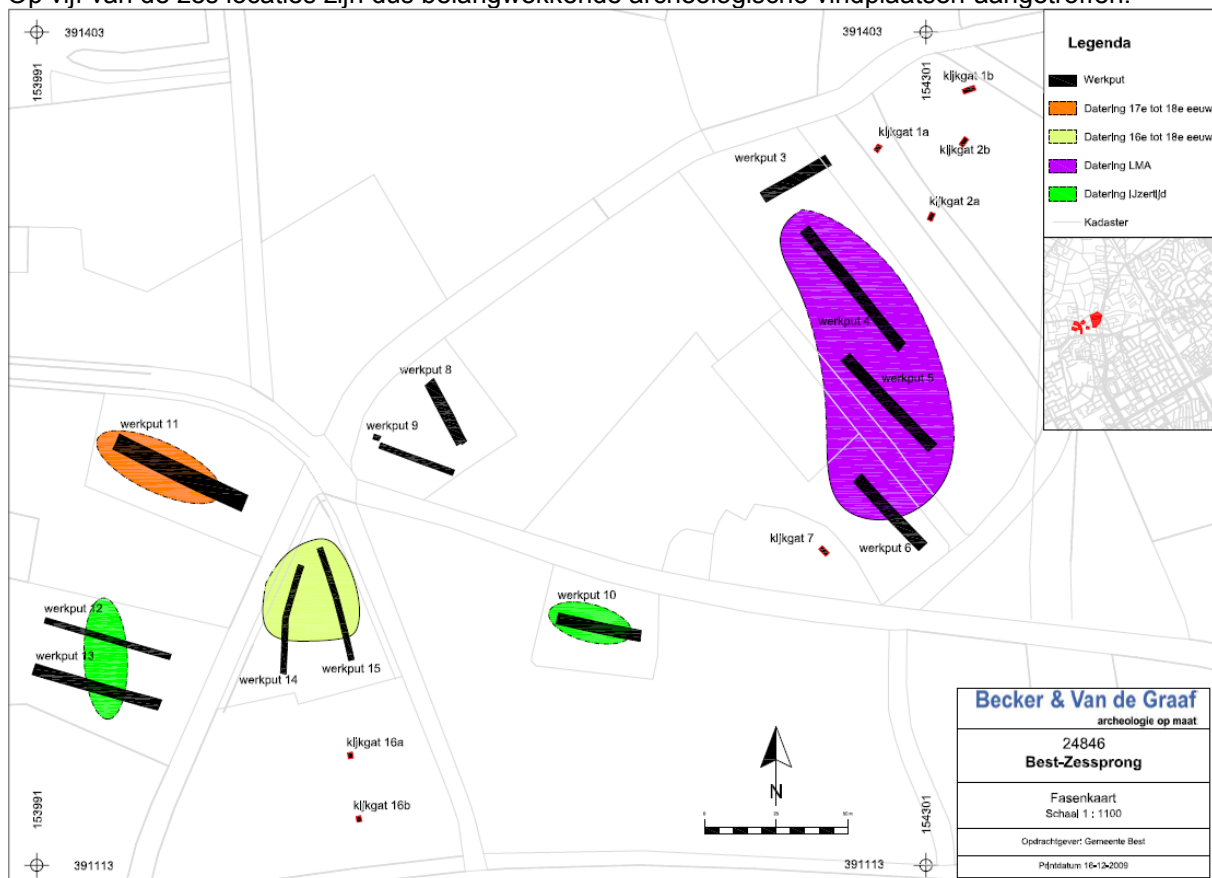
Uit het archeologisch onderzoek blijkt dat de bovengrond in het plangebied vrijwel overal verstoord is, wat ook te verwachten is in dit vanuit de Late Middeleeuwen daterende gehucht Zessprong. De ondergrond bestaat in het gebied uit lemig dekzand, waarboven geen oorspronkelijke bodem meer aanwezig was. In alle werkputten was een AC-profiel te herkennen. In de C-horizont zijn vooral diepe sporen bewaard gebleven. Opvallend is dat de vullingen van deze sporen vaak sterk gemêleerd van

kleur waren en een brokkenstructuur vertoonden. Waarschijnlijk was er op het moment dat de sporen ingegraven zijn wel sprake van een podzolbodem. De sporen zijn opgevuld met brokken van de oorspronkelijke bodem. Ter hoogte van werkput 8 zijn verder esgreppels aangetroffen die wijzen op een vroeger gebruik van het terrein als akkerland. Deze greppels werden gegraven ter verbetering van de grondstructuur en waterhuishouding. Ook heeft het onderzoek duidelijk gemaakt dat de oorspronkelijk hoogstgelegen delen het minst goed bewaard zijn gebleven; deze hoge delen zijn veelal afgeschoven om de lager gelegen gebieden op te hogen.

Bij het proefsleuvenonderzoek in plangebied “De Zessprong” in Best zijn in alle deellocaties sporen aangetroffen. Ondanks het feit dat er uitsluitend AC-horizonten gevonden zijn en het terrein dus afgetopt is, waren veel sporen nog tot een relatief grote of zelfs zeer grote diepte bewaard gebleven. In totaal zijn er 91 spoornummers uitgegeven, waarvan het merendeel in de Middeleeuwen / Nieuwe tijd te dateren is.

- Op locatie 1 zijn de resten van een vindplaats uit de Late Middeleeuwen aangetroffen (14e eeuw). Het gaat om leemwinningskuilen en mogelijk resten van ambachtelijke activiteiten. Tevens is tenminste één waterput aangetroffen.
- Op locatie 2 zijn geen sporen aangetroffen, maar wel aardewerkfragmenten uit de IJzertijd die een aanwijzing vormen voor bewoning in deze periode in de onmiddellijke nabijheid.
- Op locatie 3 zijn bewoningssporen uit de 17e-18e eeuw gevonden.
- Op locatie 4 zijn resten van een nederzetting uit de (Vroege-)IJzertijd tevoorschijn gekomen.
- Op locatie 5 zijn bewoningssporen, waaronder twee waterputten, uit de 16e-18e eeuw aangetroffen. De bewoning zou ook nog verder terug kunnen gaan.
- Op locatie 6 tenslotte zijn ook weer resten van een nederzetting uit de IJzertijd gevonden.

Op vijf van de zes locaties zijn dus belangwekkende archeologische vindplaatsen aangetroffen.

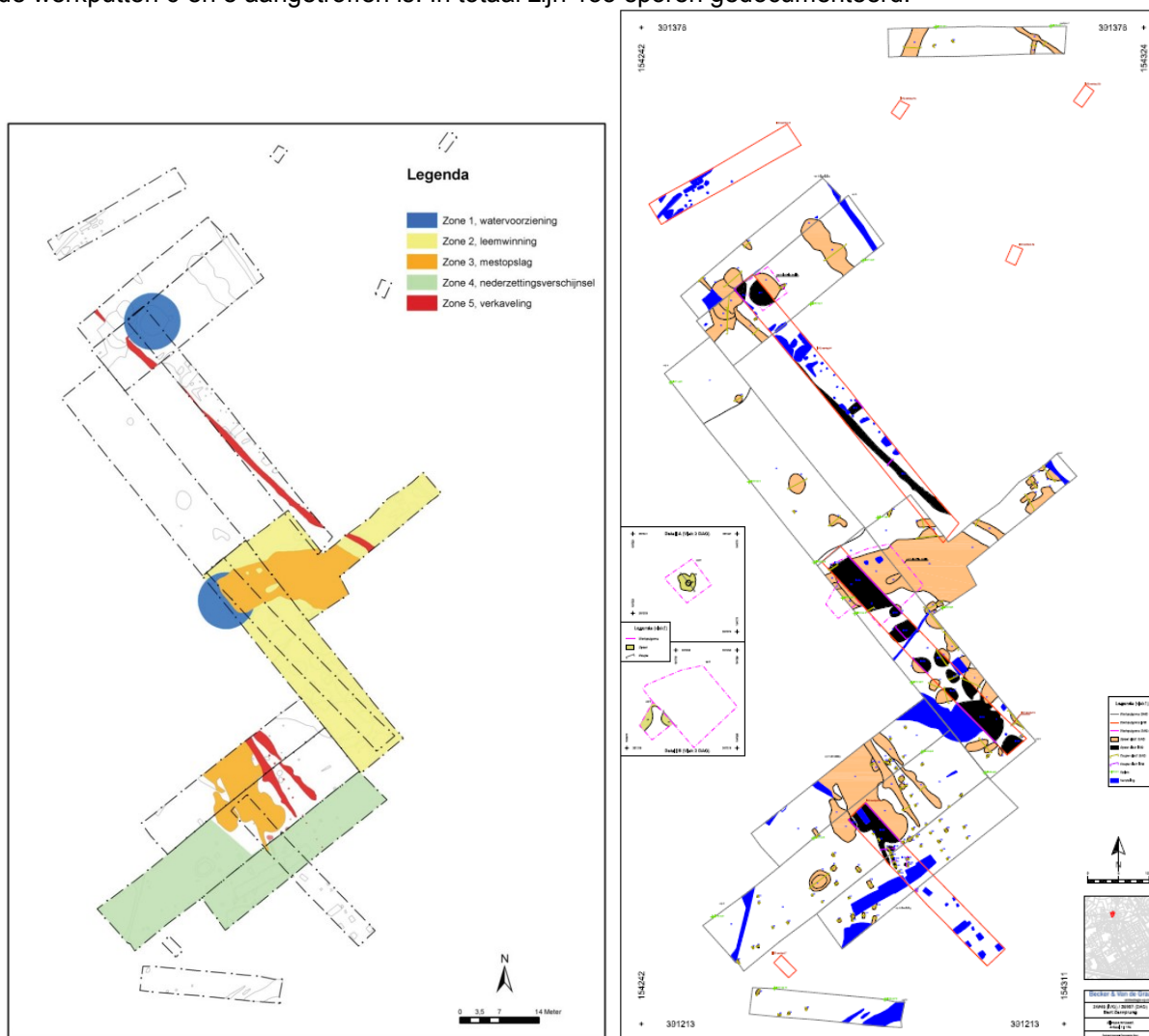


Overzicht van de aangetroffen vindplaatsen bij het proefsleuvenonderzoek.

Het advies van Becker en van de Graaf is vervolgonderzoek uit te voeren in het plangebied (niet nader afgebakend derhalve dus het volledige plangebied van circa 2,5 hectare) indien er bodemversturende ingrepen worden gepland die dieper reiken dan 0,3 m –mv.

Resultaat opgraving

In opdracht van de gemeente Best heeft archeologisch onderzoeksbureau Becker & Van de Graaf van 13 tot en met 26 februari 2008 een Definitief Archeologisch Onderzoek (opgraving) uitgevoerd in deellocatie 1 van het plangebied Zessprong. Het onderzoek volgt op het proefsleuvenonderzoek uit 2007 waarbij op deellocatie 1 resten van een vindplaats uit de Late Middeleeuwen zijn aangetroffen. Tijdens de opgraving zijn in alle werkputten sporen aangetroffen, waarbij de grootste spoordichtheid in de werkputten 6 en 8 aangetroffen is. In totaal zijn 135 sporen gedocumenteerd.



Overzicht van alle sporen met aangeduide activiteitenzones bij de opgraving van 2008.

Er zijn in totaal vijf activiteitenzones onderscheiden:

- Zone 1 'watervoorziening': Tot deze zone behoren de twee waterputten/-kuilen die niet nauwkeuriger dan in de 14e tot 16e eeuw gedateerd kunnen worden.
- Zone 2 'leemwinning': In het oosten van het onderzoeksgebied zijn kuilen aangetroffen die op grondstofwinning duiden. Het zijn leemwinningskuilen die slechts globaal in de 14e tot 16e eeuw te dateren zijn.
- Zone 3 'mestopslag': Centraal in het onderzoeksgebied zijn sporen gevonden die met mestopslag in

verband staan. Het gaat om twee grote depressies en/of kuilen met restanten van mest en nederzettingssafval. Deze sporen dateren waarschijnlijk in de 16^e eeuw.

- Zone 4 'nederzettingssporen': In deze zone zijn paalsporen en kuilen waargenomen, die mogelijk tot een nederzetting behoren. Uit deze paalsporen is een bijgebouw gereconstrueerd.

- Zone 5 'verkaveling': Enkele greppels/ sloten en één palenrij duiden op verkaveling binnen het onderzoeksgebied. De oriëntatie komt overeen met de verkaveling in de 19^e eeuw.

Lege zones bevinden zich voornamelijk in het noorden van het plangebied. De functie van de sporen in deze zone kon door gebrek aan informatie niet bepaald worden.

Aangezien er te weinig materiaal is gevonden om een gedetailleerde fasering in de sporen aan te brengen, is niet duidelijk geworden of en welke samenhang er tussen de sporen en structuren bestaat. Het vondstmateriaal laat zien dat het plangebied in de 14^e eeuw in gebruik is genomen.

Nederzettingssporen uit deze vroege fase zijn echter niet aangetroffen, maar bevinden zich mogelijk in of ten zuiden en/of westen van zone 4. Enkel de grote complexen (mestlaag 61 en greppel 69) konden met zekerheid worden gedateerd. Beide sporen dateren in de 16^e eeuw. De overige sporen lijken in de (tweede helft van de) 15^e tot 16^e eeuw te dateren. Ook de gebouwplattegrond is in de 15^e/16^e eeuw te dateren. Het jongste materiaal wijst erop dat het plangebied in de loop van de 17^e eeuw in onbruik is geraakt. Een boerderij kon niet gelokaliseerd worden. Deze moet waarschijnlijk direct ten westen van het onderzoeksgebied, op het hoger gelegen deel van het terrein. Wel kan geconcludeerd worden dat het onderzoeksgebied binnen één of twee middeleeuwse erven ligt, waarbij zeker sprake is van meer dan één bewoningsfase.



Plangebied met adviesgebieden voor archeologie geprojecteerd op de gemeentelijke archeologische beleidskaart

Selectiebesluit archeologie plangebied Zessprong te Best

In het plangebied Zessprong te Best kan op basis van de resultaten uit bovenstaande archeologische onderzoeken en aan de hand van bovenstaande archeologische beleidskaart het volgende worden geconcludeerd:

- blauw omlijnde witte gebieden: op basis van booronderzoek als verstoord aangeduide en daarmee vrijgegeven terreinen. Geen nader archeologisch onderzoek vereist.
- paars: deze terreinen zijn deels door middel van een booronderzoek onderzocht en aangeduid als niet-verstoord en hebben daarmee een hoge archeologische verwachting gekregen. Een deel van de groene gebieden is nader onderzocht dmv proefsleuven en kijkgaten. Dit onderzoek bevestigt de hoge archeologische verwachting en heeft op diverse plaatsen in het gebied archeologische waarden aangetoond. Daar waar bodemingrepen dieper dan 30 cm gepland zijn en behoud van de waarden op de plek zelf niet mogelijk is, dienen de aanwezige archeologische waarden opgegraven te worden.

Specifieke situaties

- Oirschotseweg 94: het westelijke deel ligt in een verstoord gebied waar geen nader archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Het oostelijke deel ligt echter in een gebied van hoge archeologische verwachting waar alleen twee kijkgaten tot nu toe zijn aangelegd. Hier is vervolgonderzoek noodzakelijk in de vorm van proefsleuven met zo nodig aansluitend een opgraving van mogelijk aanwezige archeologische resten.
- Zessprong perceel 5333: Dit terrein is nog in het geheel niet onderzocht. Alleen als de geplande versterking groter is dan 250 m² en dieper gaat dan 30 cm is archeologisch onderzoek noodzakelijk (vastgesteld gemeentelijk archeologiebeleid 2011). Indien er geen aanwijzingen zijn voor diepgaande versterkingen op het perceel adviseren wij een proefsleuvenonderzoek uit te voeren om vast te stellen of er mogelijk archeologische waarden aanwezig zijn.

Toelichting

Concept selectiebesluit door het bevoegd gezag

Op basis van de gegevens van het vooronderzoek stelt de uitvoerder van het onderzoek een waardering en selectieadvies op. Op grond van het onderzoeksrapport nemen Burgemeester en Wethouders een besluit ('selectiebesluit') ex art. 39/41 Monumentenwet. Hierbij wordt besloten of de vergunning verleend wordt zonder voorwaarden (vrijgeven van het terrein), of onder voorwaarden ten behoeve van het archeologisch belang. Dat kan zijn de verplichting tot het nemen van maatregelen om de archeologie in de bodem te behouden of tot het laten uitvoeren van een opgraving of archeologische begeleiding om de vindplaats voor aanvang van de bouw- of graafwerkzaamheden te documenteren.

Het al of niet opvolgen van een selectieadvies door de archeologisch uitvoerder is een besluit dat is voorbehouden aan het bevoegde gezag. Het (selectie)besluit kan dan ook afwijken van het selectieadvies. Als het bevoegd gezag concludeert dat de vindplaats behoudenswaardig is, zal de gemeente in lijn met beleidsuitgangspunten eerst moeten afwegen of de ruimtelijke plannen zodanig kunnen worden aangepast dat behoud van de vindplaats mogelijk is. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat uit van behoud van de vindplaats *in situ* (ter plekke, dat wil zeggen in de bodem). Is dit niet realiseerbaar, dan dient de aanwezige, als behoudenswaardig gewaardeerde, vindplaats te worden onderzocht door middel van een opgraving als definitieve beheersmaatregel. Als de archeologische vindplaats niet behoudenswaardig wordt bevonden- dan wel om andere redenen wordt gedeselecteerd- kan het terrein worden vrijgegeven voor de realisatie van de plannen. In sommige gevallen is aan te bevelen amateurarcheologen onderzoek te laten doen; dit kan alleen bij vindplaatsen met een negatief selectieadvies.

Kwaliteit

Bij het nemen van het (selectie)besluit wordt er van uitgegaan dat de kwaliteit van het archeologisch selectieadvies gewaarborgd is. Dit betekent dat het selectieadvies moet zijn opgesteld (en

gecontroleerd) door een senior KNA archeoloog en in overeenstemming is met de waardering, het gemeentelijk archeologiebeleid en vigerende selectiecriteria. Een ander uitgangspunt is dat het gehele proces voorafgaand aan het archeologische selectieadvies volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) is verlopen. Dat wil zeggen dat er in het geval van gravend onderzoek een Programma van Eisen (PvE) moet zijn geweest. Een PvE moet bovendien goedgekeurd zijn door het bevoegd gezag.

Uitvoeringswerkzaamheden zijn onderhevig aan een landelijk voorgeschreven kwaliteitssysteem (KNA). Bij de besluitvorming wordt -indien opgenomen in het Archeologiebeleid- een onderzoeksgenda betrokken die op basis van de toelichting op de archeologiekkaart gesignaleerde kennislacunes is opgesteld en die ertoe moet leiden dat 'onderzoek met meerwaarde' wordt uitgevoerd, waardoor voorkomen wordt, dat er "meer van hetzelfde" onderzocht wordt.